

2. Košice v minulosti

Erb: Erb mesta Košice pochádza z roku 1369. Mestu ho udelil kráľ Ľudovít I. Veľký na kráľovskom hrade v Diósgyőri (dnes súčasť Miškovca). Erb nie je najstarším v Európe, ale jeho výnimočnosť spočíva v tom, že kráľ k nemu vydal erbovú listinu - armáles, ktorá je prvým takýmto dokladom udeleným pre právnickú osobu v Európe, a teda na svete vôbec. Dovtedy sa udeľovali znaky iba fyzickým osobám a jeho udelenie Košiciam svedčí o dôležitosti tohto mesta v rámci Uhorského kráľovstva a kultúrnej vyspelosti v rámci stredovekej Európy. Ďalším unikátom košického erbu je fakt, že mesto k nemu obdržalo až štyri polepšujúce erbové listiny, a to vždy od iného panovníka.

Poloha: Mesto leží vo východnej časti Slovenska v Košickom kraji, v blízkosti hraníc s Maďarskom (20 km), Ukrajinou (80 km) a Poľskom (90 km) na križovatke historických obchodných ciest. Od hlavného mesta Bratislavy je vzdialené asi 400 km. Mesto sa rozprestiera na oboch brehoch rieky Hornád v geografickom styku

severného výbežku Východopanónskej panvy - Košickej kotliny a karpatského pohoria Slovenské rudohorie, ktoré mesto ohraničuje na severozápade masívom Čiernej hory a Volovských vrchov. Z východu ho obklopuje hradba Slanských vrchov sopečného pôvodu. Centrum mesta leží v nadmorskej výške 208 metrov, najvyšším bodom mesta je vrch Hradová - 466,1 m n. m., ktorý patrí do masívu Čiernej hory.

História: Dejiny mesta sú oveľa staršie ako jeho prvá písomná zmienka z roku 1230, ktorá spomína kostol v kráľovskej osade - Villa Cassa - predchodkyni neskoršieho mesta. Mestom sa Košice stali po roku 1241, kedy kráľ Belo IV. podporoval znovuosídlenie Uhorského kráľovstva po mongolskom vpáde prizvanými „hostami“ zo saského Nemecka. Stredoveká zástavba, sústrediaca sa okolo charakteristicky predĺženého šošovkovitého námestia, bola v rokoch 1270 - 1290 obohnaná mestskými hradbami. Opevnené mesto zostalo významnou vojenskou pevnosťou až do konca 18. storočia.

V roku 1312, v dobe bojov o uhorský trón, mesto vyzbrojilo vojská a po boku kráľa Karola Róberta z Anjou porazilo v Bitke pri Rozhanovciach

oligarchov Omodeja Abu a Matúša Čáka Trenčianskeho, za čo si vyslúžili lukratívne privilégia. V roku 1369 Košice získali mestský znak, ktorý je najstarším písomne doloženým mestským erbom v Európe ^[12]. Stali sa druhým najdôležitejším mestom v Uhorskom kráľovstve, s rovnakými právami ako malo hlavné mesto Budín.

Boli kultúrnym, remeselníckym a obchodným centrom celej hornouhorskej oblasti a na dôležitých obchodných trasách, predovšetkým z Pobaltia na Balkán. Za vlády Žigmunda Luxemburského v prvej polovici 15. storočia došlo k okázalej gotickej výstavbe, ktorej najvýznamnejšou ukážkou je Dóm svätej Alžbety. Za humanistického panovania Mateja Korvína dosiahol rozkvet Košíc svoj vrchol, kedy sa s 10 000 obyvateľmi radili k najväčším mestám Európy.

Od 16. storočia Košice hrali rolu protihabsburskej bašty v početných stavovských povstaniach uhorskej šľachty, z ktorých najvýznamnejšie z rokov 1703 - 1711 viedol knieža František II.

Rákoci, pochovaný v Košiciach. Mesto bolo hlavnou hornouhorskou protitureckou vojenskou pevnosťou a centrom katolíckej vzdelanosti s etablovanou Košickou univerzitou, založenou v roku 1657. V 19. storočí sa stali výstavným posádkovým mestom s prenikajúcim priemyslom, početnými secesnými budovami štátnych úradov a inštitúcií a vlastnou konskou, neskôr elektrickou mestskou železnicou (1891). Po roku 1918 sa začlenili do rámca novovzniknutého Česko-Slovenska. V rokoch 1938 - 1945 patrili horthyovskému Maďarsku.

V roku 1945 tu bola sformovaná prvá povojnová česko-slovenská vláda a vyhlásený Košický vládny program. V roku 1960 sa stali krajským mestom východného Slovenska. V šesťdesiatych rokoch bol na juhovýchodnom predmestí vybudovaný hutnícky kombinát, čo bolo príčinou masového prisťahovalectva a výstavby

početných panelových sídlisk. Košice si vyslúžili označenie najrýchlejšie rastúceho mesta v Česko-Slovensku a až do zániku spoločného štátu obsadzovali tradičnú priečku piateho najväčšieho mesta v republike. Historické centrum zostalo chránené štatútom mestskej pamiatkovej rezervácie, najväčšej na Slovensku (ustanovená v 1983 s rozlohou 85,375 ha). Od roku 1990 sú spravované magistrátom s 22 samosprávnymi

mestskými časťami a od roku 1993 sú sídlom Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Významné stavby a pamätihodnosti:

Východoslovenské múzeum je jedným z najvýznamnejších a najstarších múzeí na Slovensku. Bolo založené ako Hornouhorské múzeum v roku 1872 na popud košického rodáka a člena Uhorskej akadémie vied Imricha Henszlmanna, ktorý po svojej smrti v roku 1888 daroval múzeu vyše 3000 zberateľských kúskov.

Dnes múzeum spravuje približne 500 000 predmetov v týchto expozíciách:

Príroda Karpát - prírodovedná expozícia

Storočia v umení - umeleckohistorická expozícia

Pamätný dom Františka II. Rákociho - v areáli Katovej bašty

Umelecké kovolejárstvo na Východnom Slovensku - Katova bašta

Košické storočia - expozícia dejín mesta v Miklušovej väznici

Ľud - tvorca trvalých hodnôt - historická expozícia v hlavnej budove

Peniaze v našich dejinách - numizmatická expozícia v hlavnej budove

Zlatnícke umenie - hlavná budova

Košický zlatý poklad - je od roku 1970, kedy ho po 35 rokoch vrátili z Prahy do Košíc, najnavštevovanejšou zbierkou Východoslovenského múzea. Ročne si ho prezrie takmer 50 tisíc návštevníkov z celého sveta.

Objavený bol v Košiciach v roku 1935 a v medenej schránke bolo nájdených celkovo 2920 zlatých mincí, väčšinou dukátov a dvojdukátov, tri zlaté medaily a vyše dvojmetrová hrubá renesančná reťaz z čistého zlata.

Predvojnoví odborníci sa vtedy zhodli na tom, že tento nález je jedným z najväčších a najvzácnejších pokladov na svete. A takým je dodnes. Mince pochádzajú z 15. až 17. storočia z viacerých európskych štátov.

Výnimočnou je antická trávka minca, pozdný statér Lysimach z 3. storočia pred Kristom. Mimoriadne vzácna je aj jazdecká medaila cisára Ferdinanda 1. z roku 1541 - existuje z nej iba zopár kusov.

Slovenské technické múzeum je múzeum technického zamerania s celoslovenskou pôsobnosťou. Dokumentuje vývoj vedy a techniky na území Slovenska, ktoré bolo najpriemyselnejšou časťou Uhorska. Počas svojej existencie nazhromaždilo viac ako 14 000 zbierok, medzi ktorými je zastúpené baníctvo, hutníctvo, kováčstvo, strojárstvo, elektrotechnika, fyzika, chémia, fotografické a kinematografické prístroje, geodézia a kartografia, hodinárstvo a astronómia.

Múzeum Vojtecha Löfflera je špecializovaným múzeom, ktoré vzniklo v roku 1993 ako dar mestu od významného košického sochára Vojtecha Löfflera a jeho manželky Kláry. Základ múzea tvorí 2000 exponátov majstrovej súkromnej zbierky. Okrem toho je múzeum významným výstavným priestorom

trojrozmerného umenia.

Múzeum voskových figurín v Urbanovej veži je typom komerčného turistického múzea. Dejiny mesta približujú figuríny historických postáv i súčasných osobností, ktoré sú s Košicami nerozlučne spojené. Medzi nimi nájdeme významných uhorských kráľov, sedmohradské kniežatá, košických umelcov, ale i športovcov.

Archeologické múzeum dokumentuje vývoj mestského opevnenia. Vzniklo po rekonštrukcii Hlavnej ulice v roku 1998, kedy sa mesto rozhodlo pod veľkou betónovou platňou sprístupniť pozostatky stredovekej Dolnej brány.

Historické centrum mesta je najväčšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku. Bola vyhlásená v roku 1983. Zo všetkých slovenských pamiatkových rezervácií eviduje aj najviac pamiatkovo chránených objektov, ktorých je 501.

Jadro mesta pretína šošovkovito rozťahnuté námestie - Hlavná ulica s dĺžkou 1200 metrov. Jej stredom preteká Čermel'ský potok. Novodobá imitácia potoka bola v severnom a južnom úseku ulice inštalovaná v roku 1996. Potok vytváral v strede ulice ostrov, kde boli sústredené najdôležitejšie stavby mesta.

Dóm svätej Alžbety je najväčšou gotickou katedrálou s plochou 1 200 m² a kapacitou vyše 5 000 ľudí a zároveň najväčším kostolom na Slovensku. Vonkajšia dĺžka dómu je 60 m, šírka 36 m, výška severnej veže 59 m, hlavnej lode 24 m a bočných lodí 12 m. Bol budovaný od konca 14. storočia do roku 1508. Po jeho južnej strane stojí gotická Kaplnka svätého Michala, pôvodne slúžiaca ako pohrebný kostol pre okolitý cintorín na mieste dnešného parčíku. Dóm má aj samostatnú zvonnicu, ktorou je dodnes funkčná Urbanova veža.

Túto dominantu mesta sme mali možnosť navštíviť aj my počas nášho pobytu v Košiciach na finále celoslovenskej súťaže ZLATÝ AMOS:

O tom, že z vyhlídkovej veže kostola je nádherný pohľad na celé mesto, sa mohol presvedčiť každý, komu sa nelenilo vyjsť na jej rozhľadňu:

V severnej časti ostrova sa nachádzala mestská radnica, od 18. storočia ju však nahradila klasicistická reduta s divadlom. Dnešná monumentálna eklektická budova Štátneho divadla bola postavená v roku 1899.

Z kostolných objektov tu stojí aj ranobarokový Premonštrátny kostol (taktiež Jezuitský alebo Univerzitný kostol) a pôvodne gotický, neskôr

barokovo upravovaný Františkánsky kostol.

Najkrajšou barokovou pamiatkou v meste je Trojičný stĺp so súsoším svätej Trojice - Immaculata.

Na severe Hlavná ulica ústi do Námestia Maratónu mieru. V jeho strede je Pamätník maratónu mieru.

Vo východnej časti historického jadra na Kalvínovom námestí vznikla spojením dvoch gotických meštianskych domov Miklušova väznica.

Medzi ňou a pozostatkom košického mestského opevnenia Katovou baštou sa nachádza Kavlínsky kostol.

Na okraji parku v južnej časti košického ústredného námestia medzi Kaplnkou sv. Michala a odkrytou Južnou bránou sa nachádza pamätník, ktorým mesto Košice vzdáva hold svojmu erbu.

V západnej časti historického jadra stojí najstaršie zachovaný kostol v Košiciach - Dominikánsky kostol s kláštrom, ktorý je zároveň najstaršie stojacou stavbou v meste.

Na severovýchodnom svahu Červeného brehu sa nachádza stále funkčný Cintorín Rozália, ktorý je ojedinelým súborom funerálnych historizujúcich stavieb z prelomu 19. a 20. storočia. Slúžil pre pohreby bohatého miestneho meštianstva a šľachty od začiatku 18. storočia. Neďaleko cintorína sa nachádza barokový komplex košickej Kalvárie.

Ulica je po celej svojej dĺžke lemovaná meštianskymi domami a šľachtickými palácmi Dežófiovcov, Čákiovcov, Andrášiovcov, Barkóciocov, Meškovcov a Forgáčovcov.

Takéto meštiacke domy tesne stojace vedľa seba sme si vytvorili aj my na hodine výtvarnej výchovy:

Ďalšie dominanty tohto mesta zhrnuli vo svojej prezentácii patróni Košického kraja:

[-Prezentácia - Košice](#)

Zdroje:

<http://www.kosice.sk/>

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%A1ice>

<http://www.kosice-region.sk/>

<http://www.cassovia.sk/index.php?sekcia=historia>

<http://www.kamsdetmi.info/podzemne-archeologicke-muzeum-kosice-r518.htm>